

Kulturrådet (Norská kulturní rada) a Norsk filminstitutt (Norský filmový institut)

Obnova kulturního sektoru Průběžná zpráva

Vliv pandemie na publikum

**Informace o kompenzačním programu pro organizátory kulturních akcí (včetně subdodavatelů)
a o stimulačním programu pro obnovu kulturního života**

červen 2021

Překlad: Mgr. Jitka Jindříšková
editorský výběr z původního dokumentu, redakce: Ondřej Buddeus, Ph.D.

Editorický výběr a překlad: IDU, 2022

Předmluva

V této průběžné zprávě naleznete shrnutí prozatímních výsledků dvou projektových aktivit. První z nich, vypracovaná ve spolupráci s Norsk publikumsutvikling (Norská organizace pro rozvoj publika, NPU), zkoumá postoj veřejnosti k návratu do kulturního života po uvolnění opatření proti šíření nemoci covid-19. Šetření zodpovídá jednu z otázek, jejichž vypracováním zadalo Norské ministerstvo kultury a která zní: „Vrátí se diváci do koncertních sálů a divadelních sálů po pandemii ve stejně hojném počtu a bude jejich chování totožné jako v době před vypuknutím pandemie?“

Druhá část zprávy se zabývá kompenzačním programem pro organizátory kulturních akcí včetně subdodavatelů a stimulačním programem pro obnovu kulturního života. Tyto informace považujeme za důležitou součást výzkumu ekonomických dopadů pandemie na kulturní sektor. Zároveň nastolují aktuální otázky týkající se nastavení možných opatření, což může být relevantní i pro posouzení budoucích možností podpory kulturního sektoru.

Výsledky těchto dílčích analýz budou součástí závěrečné zprávy, kterou Kulturrådet (Norská kulturní rada) a Norsk filminstitutt (Norský filmový institut, NFI) společně předloží v prosinci 2021. Návazná šetření a analýzy stejně jako nabytí dalších zkušeností z praxe v samotném kulturním sektoru objasní další dopady pandemie i vývojové trendy a vyplynou z nich další možná podpůrná opatření.

Shrnutí a hlavní zjištění

Vliv pandemie na publikum

Jak pandemická situace ovlivní diváckou základnu kulturních akcí? Tak zní jedna z otázek, které zpracovává část zprávy nazvaná „Vliv pandemie na publikum“. Představuje výsledky dotazníkového šetření provedeného ve spolupráci s Norsk publikumsutvikling (Norská organizace pro vývoj publika, NPU) v květnu 2021. Výzkum je postaven na odpovědích publika 41 norských kulturních institucí a dalších kulturních aktérů a přináší řadu relevantních pozorování.

Publikum očekává, že se vrátí: Ohledně návratu do kulturního života je důvod k optimismu. Tři ze čtyř dotazovaných by se v době výzkumu, kdy se akce konat nesměly, fyzicky zúčastnili kulturní akce, částečně pod podmínkou, že budou nastaveny bezpečné rozestupy. Mnozí očekávají, že budou kulturní nabídky využívat ve stejné míře jako dříve – nebo dokonce ve větší. Obzvláště mladší respondenti se domnívají, že se budou kulturních akcí osobně účastnit více než dříve.

Rozhodující může být nabídka: Důležitou roli může sehrát kulturní nabídka. Zásadním aspektem pro návrat publika na kulturní akce se stává atraktivita nabídky. Tu coby motivaci pro účast jmenuje výrazná většina dotazovaných. Pro opětovný nárůst návštěvnosti je enormně důležitá kvalitní, bohatá a rozmanitá kulturní nabídka kulturního sektoru.

Důvěra v organizátory a státní instituce: Dotazovaní mají většinově důvěru ve schopnost pořadatele zajistit návštěvníkům bezpečné prostředí, ve skutečnost, že účastníci kulturních akcí budou dodržovat bezpečnostní pravidla, i v tato pravidla samotná dle doporučení orgánů státní správy. Polovina všech dotazovaných a většina mladších respondentů se domnívá, že opatření přijatá pro kulturní sektor byla příliš přísná a že by se kulturní akce měly konat, jsou-li dodržena protipandemická opatření.

Pozitivní postoj k online akcím: Řada dotazovaných si během pandemie zvykla využívat možnosti účastnit se kulturních akcí v online prostředí. Pouze každý čtvrtý respondent se domnívá, že po skončení pandemie nebude online akce vůbec vyhledávat. Ochota platit za online akce je tím větší, čím je návštěvník mladší. To potvrzuje i fakt, že alespoň jedné placené online kulturní akce se od počátku roku 2021 zúčastnili jen dva z deseti respondentů starších 75 let.

Důvěra návštěvníků muzeí v online akce: Návštěvníci muzeí a galerií věří v rozvoj digitální nabídky nejvíce ze všech dotazovaných skupin. Přestože největšího počtu online akcí se od počátku roku 2021 zúčastnili posluchači koncertů, pouze menší počet z nich se domnívá, že online akce pro ně budou v budoucnu hrát zásadní roli.

Informace o kompenzačním a stimulačním programu

Tato část zprávy se zabývá dvěma hlavními norskými krizovými programy zaměřenými na kulturní sektor: programem kompenzací pro pořadatele kulturních akcí včetně subdodavatelů a programem podpůrných opatření pro obnovu kulturního života.

Téměř 5 400 příjemců obdrželo 2,7 miliardy norských korun: Na začátku června 2021 bylo v rámci výše zmíněných programů rozděleno 2,7 mld. NOK (tj. 6,75 mld. Kč) mezi 5 383 příjemců. Celkem bylo evidováno 6 700 žádostí s úhrnnou požadovanou částkou v celkové výši 3,8 mld. NOK (tj. 9,5 mld. Kč).

V rozpočtu ministerstva kultury bylo na tyto dva programy vyčleněno přibližně 4,5 mld. NOK (tj. 11,25 mld. Kč), což představuje téměř 90 % prostředků určených na kompenzace a pobídky v oblasti kultury v letech 2020 a 2021, s výjimkou sportu a dobrovolnických aktivit.

Mnoho malých příjemců, ale většina prostředků několika velkým: V obou programech obdržela většina příjemců nízké částky, zatímco poměrná menšina příjemců obdržela naopak vysokou podporu. To odpovídá nastavení programů; například v případě kompenzací mohou subjekty, které zaznamenaly velké ztráty, obdržet vysoké kompenzace, zatímco subjekty s menšími ztrátami mohou obdržet pouze nižší kompenzace. V kompenzačním programu získalo 75 % celkové částky 13 % žadatelů. Ve stimulačním programu získalo 85 % celkové částky 17 % žadatelů. Přibližně 30 % příjemců obdrželo dohromady méně než dvě procenta přidělených prostředků (jednalo se o podporu nepřesahující 100 000 NOK).

Méně pro tvůrce a vystupující umělce: Téměř třetinu příjemců, kteří v rámci obou programů získali podporu, tvoří jednotlivci. Bylo jim přiznáno 6 % prostředků z kompenzačního programu a 5 % prostředků ze stimulačního programu. Zbývající dvě třetiny příjemců jsou převážně akciové společnosti (pozn. překl. v Norsku běžný typ právní formy i pro malé podnikatelské subjekty); ty obdržely více než 90 % přiznaných prostředků.

Podpora kulturních akcí pořádaných subjekty mimo kulturní sektor: Část prostředků byla přiznána subjektům, které nespádají do kulturního sektoru, ale plánovaly uspořádat kulturní akci. Jedná se například o restaurace a kavárny, zážitkové a eventové agentury a různé typy pronajímatelů. Podíl prostředků poskytnutý těmto subjektům závisí na definici kulturního sektoru: Podle námi zvolené definice tvoří podíl těchto subjektů 16 % v kompenzačním programu a 11 % ve stimulačním programu.

Hudba dominuje: Nejvíce podpořených subjektů spadá do hudebního odvětví. Subjekty lze v závislosti na definici roztrdit různě, i přesto do hudebního sektoru v úhrnu spadá až polovina prostředků přiznaných v obou programech. K dalším výrazně zastoupeným odvětvím patří film, scénická umění a různé formy eventové produkce.

Kudy dál

Obě analýzy předkládané v této průběžné zprávě jsou částí většího celku, z něhož bude vycházet závěrečná zpráva projektu. I přesto již v této fázi vyvstávají dílčí významné kulturněpolitické otázky. První z nich se táže, zda se návštěvníci kulturních akcí po pandemii vrátí. Reakce respondentů mohou napovědět, nakolik bude kulturněpolitický cíl – obnovit kulturní život – po pandemii dosažitelný. Část zprávy věnující se publiku přináší rovněž řadu pozorování o názorech a chování návštěvníků kulturních akcí. Tato zjištění budou v blízké budoucnosti moci využít jak orgány státní správy, tak samotní kulturní aktéři.

Druhá část zprávy se zabývá otázkou, jak byly rozděleny prostředky ze dvou hlavních podpůrných programů reagujících na pandemickou krizi. Na základě informací lze usuzovat, která kulturní odvětví byla pandemií poškozena více a která méně. Získaná data budou pro tento projekt (a pravděpodobně také pro orgány státní správy) důležitým podkladem pro následné vyhodnocení nejnáslednějších opatření pro obnovu kultury.

Úvod

Cílem tohoto projektu je poskytnout informační zázemí pro boj s dopady pandemie a posílit možnosti kulturního sektoru do budoucna. V souladu s tím se zpráva skládá ze dvou částí: analýzy a vyhodnocení. Analýza vychází z materiálů shromážděných za kulturní sektor a další příbuzná odvětví. Pokrývá oblast literatury, scénických umění, vizuálního umění, kulturního dědictví, hudby, filmové a seriálové tvorby a počítačových her.

Výzkum je veden se zřetelem k částem sektoru financovaným ze soukromých i veřejných zdrojů, k ekonomickým vztahům mezi jednotlivými aktéry a k interakci mezi neprofesionální a profesionální kulturou. Předmětem analýzy je i zhodnocení toho, jak během pandemie působila opatření, která měla její dopady zmírnit.

Dalším cílem je postihnout tendence, které se během pandemie objevily nebo které pandemie posílila. V tomto ohledu jsou důležité změny, které pandemie způsobila v norském kulturním sektoru, jmenovitě vznik nových odbytišť, přechod do online prostředí a změna preferencí publika. Do analýzy budou zahrnuty i zkušenosti s řešením krize v kulturním sektoru, včetně nových poznatků o aktérech, kteří dosud stáli mimo jádro kulturní politiky.

Na základě analýzy bude provedeno vyhodnocení stávajících opatření a zváženo zavedení nových. Budou posouzeny předpokládané ekonomické dopady opatření a jejich význam pro dosažení cílů kulturní politiky. Součástí analýzy je také přehled přístupů k podpoře kulturního sektoru v jiných zemích, a tedy zasazení norské strategie zasazena do širšího kontextu.

Nové výzkumy

Kulturrådet (Norská kulturní rada) a Norsk Filminstitut (Norský filmový institut, NFI) nejprve společně identifikovaly oblasti, v nichž je třeba získat více dat. Jedná se zejména o ekonomickou situaci umělců, o mimořádná podpůrná opatření pro kulturní sektor, o chování a postoje návštěvníků kulturních akcí a o spolupráci umělecké produkce a její prezentace. Ve všech jmenovaných oblastech byl proveden výzkum, nebo se jeho realizace plánuje.

K započatým nebo plánovaným aktivitám k červnu 2021 patří pět dílčích projektů:

1. Postoj publika ke kultuře po pandemii
2. Publikum během pandemie
3. Přehled podpůrných opatření v kulturním sektoru
4. Příjmy a životní podmínky umělců a pracovníků v kultuře
5. Produkce a prezentace kultury během pandemie

Diskuze s kulturním sektorem a samosprávou

Důležitou součástí projektu je vedení diskuze s aktéry v kulturním sektoru tak, aby se ve zprávě odrazily jejich zkušenosti, doporučení a potřeby.

Základním dokumentem je otevřený soupis subjektů, do něhož se mohou k aktivní účasti zaregistrovat organizace, společnosti i jednotlivci. V době konání prvního diskuzního setkání čítal seznam 139 registrovaných subjektů. Z nich 43 zaslalo písemnou odpověď a/nebo se zúčastnilo pracovního setkání. Více než 70 % účastníků poskytlo odpovědi jménem své organizace. Dvěma nejvíce zastoupenými odvětvími byly hudba a scénická umění.

Diskutované výzvy

Na základě písemných odpovědí zvolily Kulturrådet a NFI pět výchozích okruhů pro diskuzi během pracovního setkání, které se odehrálo 7. června 2021.

1. Ekonomická situace umělců a kulturních pracovníků během pandemie a po ní: O čem potřebujeme více informací?
2. Kulturní sektor jako ekosystém: Jak v kulturním sektoru postihnout ekonomické vazby?
3. Nábor a odliv kompetentních pracovníků: Jaké přinesla pandemie výzvy?
4. Mezinárodní aktivity a spolupráce: Jak pandemie může ovlivnit tuto oblast v dlouhodobějším horizontu?
5. Inovace a online prostředí: Jaké se během pandemie objevily výzvy a příležitosti?

Diskuze na setkání ověřila a prohloubila předchozí písemné odpovědi. Několik diskuzních příspěvků týkajících se prvního okruhu poukázalo na potřebu seznámit se s podmínkami osob samostatně výdělečně činných, tj. působícími na volné noze, a na skutečnost, že práci v kulturním sektoru ovlivňuje její dočasný charakter a nízký stupeň regulace. V rámci druhého okruhu se diskuze zaměřila na zavedení podpůrných programů a na způsob jejich zacílení na malé a velké subjekty; dále bylo zmíněno, že se v kulturním sektoru během pandemie zvýraznila provázanost mezi jednotlivými aktéry.

Téma nábory pracovníků a odlivu kompetentních pracovníků je třeba vnímat ve světle oslabené ekonomiky a nižších příjmů. Jako obzvláště problematická byla zdůrazněna situace mladých umělců a čerstvých absolventů. Pandemie do velké míry znemožnila realizaci mezinárodních turné, přičemž negativní dopad pocítilo zejména hudební a divadelní odvětví.

Debata o inovacích a online prostředí poukázala na to, že giganti v oblasti streamovacích služeb, jako je společnost Netflix, fungují i za pandemie – tím se zvyšuje jejich konkurenceschopnost vůči kamenným kinům a z dlouhodobého hlediska představují hrozbu pro tento sektor jako takový. Diskuze se zaměřila i na to, jak pandemie zvýšila požadavky na kvalitu a profesionalizaci online produkce, což je pro kulturní sektor výzva i příležitost zároveň. Ačkoli má přechod do online prostředí své výhody – lepší dostupnost a potenciálně vyšší návštěvnost – představuje pro umělce jak z uměleckého, tak z ekonomického hlediska náročnou změnu.

Zpětná vazba ze setkání naznačuje, že výše uvedená témata byla účastníky vnímána jako relevantní, důležitá a jako platný výchozí bod pro další analýzy a zhodnocení.

Role samosprávy

Přístup jednotlivých norských krajů k dopadu pandemie na kulturní sektor se do určité míry lišil, přesto lze nalézt také společné rysy. Několik krajů upustilo od požadavku vrácení dotace na projekty, jejichž náplň byla kvůli pandemii změněna, a jsou přístupné dialogu se zástupci kulturního sektoru i se samosprávami na úrovni obcí. Některé kraje vyhradily finanční prostředky na podpůrné balíčky, ty jsou ovšem ve srovnání s částkami vyčleněnými státem nízké. Některé kraje se formou analýz a průzkumů pokusily získat také vlastní data o dopadech pandemie.

Výzvy pandemie z hlediska samospráv

Setkání se zástupci samospráv ukázala, že samosprávy sdílejí některé zkušenosti s kulturou v pandemii, které jsou relevantní i z obecnějšího kulturněpolitického hlediska:

- Pandemie zvýraznila již existující strukturální nedostatky. Obnažila například nedostatečnou součinnost jednotlivých správních orgánů a fragmentárnost podpory.
- Za pandemie se vyjevila křehkost a roztržitost kulturního sektoru, založeného na malých subjektech s dlouhým dodavatelským řetězcem na poli produkce, organizace a prezentace.

- Pandemie zvýraznila skutečnost, že kulturní sektor sestává z pracovních míst, a jeho stav tedy významně ovlivňuje lokální a regionální zaměstnanost.
- Pandemie může prohloubit rozdíly mezi kulturními subjekty, z nichž nejlepší pozici mají veřejné instituce. Objevily se obavy o kulturní „základnu“ a dobrovolnické aktivity, jakož i strach z odlivu pracovníků z oblasti umění a kultury.
- Kulturní sektor nabízí velký prostor pro digitální inovace. Současně však převládají značné rozdíly v možnostech tyto digitální inovace rozvíjet, čímž vznikají zřetelnější „digitální třídní rozdíly“.
- Obzvláště ohrožena se zdá menšinová a experimentální kultura.
- Vypracování účinných podpůrných opatření ztěžují regionální rozdíly i velké rozdíly v dopadu pandemie na různá kulturní odvětví.
- Samosprávné jednotky se shodují, že dialog se státním aparátem není uspokojivý. Důvodem je mimo jiné nízká úroveň spolupráce a součinnosti, problematická vzájemná důvěra mezi státem a kraji v oblasti kultury a skutečnost, že samosprávné jednotky na úrovni krajů a obcí nebyly zapojeny do návrhu a přijímání mimořádných pandemických programů pro oblast kultury.

Samosprávy zdůrazňují vlastní dobrou orientaci v regionálním kulturním životě a schopnost zavádět cílená opatření, zohledňující mimo jiné i dobrovolnickou činnost. Situace však nasvědčuje tomu, že samosprávy jsou brány v potaz spíše v jiných společenských oblastech, jako je například vzdělávání a školství, kde dialog se státním aparátem probíhá pravidelně, dlouhodobě a na uspokojivé úrovni.

Kulturněpolitické východisko

Když byl na jaře 2020 náhle vydán zákaz pořádání akcí a shromáždění, dosahování některých obecných kulturněpolitických cílů – větší dostupnost umění a kultury, vytváření míst setkávání a budování pospolitosti – bylo téměř znemožněno. Z tohoto pohledu pandemie covidu-19 představovala akutní kulturněpolitickou krizi.

Ačkoli norská kulturní politika sahá až do 19. století, kultura coby samostatná politická a správní oblast se v Norsku etablovala až po druhé světové válce v souvislosti s rozvojem sociálního státu. Stejně jako v jiných západních zemích měly tyto historické podmínky vliv na zavedení kulturní politiky a na její chápání: Jejím cílem bylo zajistit obyvatelstvu přístup ke kultuře ve smyslu sociálního statku. Proto byla od začátku jedním ze základních kamenů kulturní politiky dostupnost a svou relevancí má tento aspekt i nadále: dostupnost kultury představuje ústřední bod i v poslední vládní Zprávě o kultuře.

Norská kulturní politika se dále vyznačuje silnou rolí státu. Důležitým argumentem pro veřejné financování a podpůrné programy byla také skutečnost, že produkci a prezentaci umění a kultury nelze ponechat pouze v rukách trhu. V roce 1965 byla založena organizace Norsk kulturråd (Norská kulturní rada), protože panovaly obavy, že komerční a zahraniční populární kultura vytlačí tu domácí. Proto dnes můžeme říci, že některé nástroje kulturní politiky plní na trhu funkci regulační, zatímco jiné funkci pobídkovou.

Chápání kultury jako sociálního statku se v Norsku kombinuje s takzvaným principem *distance*, tedy odstupu mezi politikou a administrací státní podpory umění. To má zajistit, aby si veřejnými prostředky financované umělecké a kulturní aktivity zachovaly oborovou svobodu a nezávislost na politických orgánech. Zjednodušeně tedy lze říct, že se norská kulturní politika vyznačuje kombinací těchto dvou prvků: Na jedné straně chápáním kultury coby sociálního statku, který vyžaduje silnou roli státu, a na druhé straně liberálním pojetím, v němž si stát od kulturní produkce drží odstup.

V kontextu sociálního státu, jak je patrné i z formulací kulturněpolitických cílů ve vládní *Zprávě o kultuře*, lze tedy kategorii dostupnosti chápat konsekvencialisticky: rozhodující není principiální možnost občanů využívat kulturní a umělecké nabídky, nýbrž skutečnost, zda občané oně nabídky skutečně využívají. Jinak řečeno: kulturní nabídka, která je snadno dostupná, nemusí nutně přispívat

k dostupnosti kultury, pokud jí nikdo nevyužívá. Proto je pro dosažení tohoto cíle kulturní politiky důležitý výzkum chování publika během pandemie a po ní.

Kulturní sektor a pandemie

Kulturní sektor patří během pandemie covidu-19 k nejzasáženějším hospodářským odvětvím norské ekonomiky. Produkce se v tomto sektoru v první polovině roku 2020 snížila téměř o polovinu. V druhé polovině roku 2020 se aktivita zvýšila, ale ve čtvrtém čtvrtletí roku 2020 byla stále o 27 % nižší než ve stejném čtvrtletí předchozího roku.

Prostřednictvím dotazníkových šetření provedených v květnu a září 2020 byli jednotlivci pracující v kulturním sektoru tázáni na očekávané příjmové ztráty s předpokladem, že zákaz konání kulturních akcí potrvá až do roku 2021. Velké ztráty se předpokládají ve všech skupinách, ale dvě odvětví je očekávají obzvláště vysoké: hudba a scénická umění.

Stejným způsobem byl proveden výzkum očekávaných ztrát mezi soukromými subjekty a organizacemi. I zde se předpokládají značné ztráty ve všech odvětvích kulturního sektoru a opět zde jako nejsilněji zasážené figurují hudba a scénická umění.

Podpůrná opatření

Orgány státní správy reagovaly na krizi v kulturním sektoru zavedením řady opatření. Některá byla zacílena přímo na kulturní sektor a financována z rozpočtu ministerstva kultury, jiná měla obecnější charakter. V první fázi pandemie vláda upřednostnila nasměrování zvláštních prostředků do mimořádného dotačního programu, tzv. kompenzačního programu, jehož účelem byla kompenzace příjmových ztrát v kultuře v důsledku protipandemických opatření. Tento program byl v průběhu pandemie postupně upravován na základě dialogu se zástupci kulturního sektoru. Pro rozpočtový rok 2021 vláda v přístupu k přidělování finančních prostředků signalizovala některé změny. Od kompenzace příjmových ztrát kulturního sektoru se její pozornost přesunula k cílům kulturní politiky a ke stimulaci kulturního sektoru a obnově kulturních aktivit. V důsledku této změny byl zřízen nový dotační program, tzv. stimulační program, a zároveň byly navýšeny rozpočty zavedených institucí i grantových schémat.

V letech 2020 a 2021 bylo pro účely „kompenzace a stimulace“ v oblasti kultury, s výjimkou dobrovolnictví a sportu, vyčleněno přibližně 5 mld. NOK (tj. 12,5 mld. Kč). Téměř 90 % těchto finančních prostředků bylo nasměrováno do kompenzačního a stimulačního programu.

Pobídkové prostředky alokované pro Norsk kulturfond (Norský kulturní fond) směřovaly především do zavedených grantových programů s cílem podpořit tvůrce a performativní umělce prostřednictvím různých grantových výzev na přípravu projektů a zajištění produkce. Prioritu přitom měli umělci v oblasti scénických umění a hudby a tvůrci v oblasti literatury a vizuálního umění. Rada fondu se rovněž rozhodla využít finanční prostředky na posílení mezioborových grantových programů, a to s cílem stimulovat rozmanitý umělecký a kulturní život, do něhož se může zapojit více hlasů a více uměleckých hledisek. Prostředky pobídkových programů nabídly fondu v dalších grantových výzvách větší ekonomickou základnu a umožnily poskytnout dotace široké škále projektů po celé zemi.

Přístup dalších zemí

V naprosté většině evropských zemí byly v roce 2020 v nějaké podobě zavedeny krátkodobé podpůrné programy, které měly pokrýt akutní příjmové výpadky kulturního sektoru. K těmto krátkodobým podpůrným programům se přistoupilo i v roce 2021, ale pouze několik zemí nastínilo nebo uvedlo v život dlouhodobější strategie a programy financování pro obnovu kulturního života. Níže uvádíme zjednodušený souhrnný přehled postupů některých dalších zemí, a to kvůli zasazení poznatků uvedených v následujících kapitolách do širšího kontextu. Výběr se omezuje na severské země, Českou republiku, Kanadu a Spojené království.

Severské země – v zásadě shodná opatření

Všechny severské země zavedly v zásadě shodná opatření a vyčlenily podpurné balíčky pro postižené kulturní aktéry, přičemž největší rozsah měla tato opatření v Norsku a v Dánsku. Obecně byly pandemií nejvíce zasaženy aktivity založené na přímé účasti, tedy představení a výstavy. „Řada opatření byla nezbytná a také relativně přesně zacílená. Zdá se, že neefektivněji zafungovala v hudebním odvětví a scénickém umění,“ uvádí zpráva *Dopady pandemie covidu-19 na kulturní sektor v severských zemích*, která byla publikována k 28. dubnu 2021.

Zpráva poukazuje na to, že pandemie znamenala pro významnou část kulturních pracovníků v severských zemích příjmovou a pracovní nejistotu. Výjimkou jsou kulturní aktéři, kteří se pohybují v digitálním prostředí; ti zažili spíše růst. Jedná se zejména o platformy pro streamování filmů, televizních pořadů a hudby.

Co se týká audiovizuální oblasti, mezi jednotlivými opatřeními severských zemí jsou poměrně velké rozdíly také z hlediska vyčleněné výše mimořádných finančních prostředků. Na první pohled se vymyká Švédsko, kde jsou tyto částky výrazně vyšší než v jiných zemích. Tyto prostředky byly poskytnuty kamenným kinům, distribučním společnostem a různým odvětvím produkce. Dánsko naopak ze srovnání s ostatními severskými zeměmi vychází střízlivě a pandemii do značné míry zvládlo prostřednictvím už existujících grantových programů a relokovaných finančních prostředků.

Problém, na který bývá upozorňováno i v mezinárodních zprávách o protipandemických opatřeních pro kulturní sektor, spočívá v tom, že opatření nebyla náležitě přizpůsobena podmínkám, v nichž kulturní sektor funguje, a to jak z hlediska pracovněprávních vztahů, tak z hlediska příjmů. Z tohoto důvodu v nedostatečné míře podchytila opatření malé subjekty. V důsledku toho v některých zemích poměrně štedré grantové podpory nesměřovaly tam, kam bylo zamýšleno.

Česká republika – nový plán obnovy

V České republice byly dosud vyhlášeny tři výzvy zaměřené na oblast umění a kultury. Oprávněnými žadateli těchto podpurných opatření jsou tři skupiny: jednotliví umělci, audiovizuální odvětví a kulturní subjekty.

Země nedávno představila plán rozvoje kulturního a tvůrčího sektoru s rozpočtem 318 milionů eur. Plán je založen na prostředcích z EU – na programu REACT-EU. Podrobnosti v tuto chvíli nejsou k dispozici. Česká republika také pozměnila některé své projekty spolupráce v oblasti umění a kultury financované z Fondů EHP tak, aby zohledňovaly dopady pandemie covidu-19. Účelem bylo poskytnout sektoru umění a kultury také nepřímou pomoc.

Kanada – střední cesta

V Kanadě byla ihned po vypuknutí pandemie zavedena tzv. nouzová podpora a na podzim 2020 byl aktivován dvouletý dotační balíček. Není však deklarován jako plán obnovy, nýbrž je zaměřen na průběžné řešení postupující pandemie. Dotační balíček má tři cílové oblasti: vytvořit pracovní místa, podpořit probíhající projekty a připravit sektor na udržitelnou obnovu. Tato programová aktivita je pozoruhodná z perspektivy dlouhodobějšího řešení dopadů pandemie: vyhlášení dvouleté podpory již na podzim 2020 patrně přispělo k lepší předvídatelnosti a orientaci v podpurných programech pro kanadský kulturní sektor.

Spojené království – překotná obnova

Největší investice do obnovy vyčlenilo pravděpodobně Spojené království. Plán obnovy kulturního sektoru spustila organizace Arts Council England už v červenci 2020, a to na základě zastřešujícího třístupňového plánu na řešení pandemie z dubna téhož roku.

Plán obnovy je ve Spojeném království spojen s nově zřízeným fondem – Culture Recovery Fund, který sestává z řady různých podpůrných a grantových programů, včetně podpory pro nové kulturní akce a možnosti půjček na nízký úrok s dlouhou dobou splatnosti. Fond byl založen v roce 2020 a má k dispozici 1,57 miliardy britských liber. Arts Council England je zodpovědný za realizaci plánu obnovy a za správu fondu, který kromě Anglie poskytuje granty také subjektům sídlícím v jiných částech království.

Vliv pandemie na publikum

Jak pandemická krize ovlivnila diváckou základnu v kulturním sektoru? Do jaké míry se existující kulturní publikum z doby před pandemií do hledišť vrátí a jak moc bude investovat do kulturních zážitků? A změnila pandemie vztah publika ke kulturní nabídce v online prostředí?

Těmito a dalšími otázkami se zabývá tato kapitola. Jejím cílem je ukázat vliv pandemické krize na chování a postoje návštěvníků kulturních akcí. Jedná se o první ze tří vln výzkumu, které budou provedeny v roce 2021, další dvě se uskuteční v září a listopadu.

O výzkumu

V roce 2021 bylo norské dotazníkové šetření rozšířeno o další severské země, takže nyní zahrnuje celkem 46 kulturních aktérů, z nichž pět je dánských a finských. V této kapitole nicméně předkládáme odpovědi od publika pouze 41 norských institucí a aktérů. Všichni účastníci s výjimkou portálu Filmweb mají jako hlavní předmět podnikání činnost, která zahrnuje pořádání zpoplatněných kulturních akcí, jako jsou koncerty, divadelní představení, výstavy, festivaly, debaty a další akce pro veřejnost. Tyto aktivity byly výchozím bodem k využití databázi jejich klientů či členů, kterým pořadatelé rozeslali dotazník. Zapojené subjekty tak získaly odpovědi od návštěvníků svých vlastních kulturních aktivit.

Mezi zúčastněnými aktéry je patnáct pořadatelů z oblasti divadla a scénických umění, šest orchestrů, sedm kulturních domů, čtyři muzea, šest pořadatelů koncertů, dále Literární dům v Bergenu, mezinárodní filmový festival v Tromsø, osloský hudební festival Øyafestivalen a portál Filmweb.

Jedním z kritérií účasti na výzkumu byla možnost oslovit nejméně 1 200 klientů, kteří využili služeb dané instituce od 1. ledna 2018 a na něž má instituce kontakt.

Dotazník, z něhož výzkum vychází, byl rozdělen do několika tematických oblastí, otázky směřovaly například k postoji k osobní účasti na akcích nyní a po pandemii, ke změnám kulturních návyků během pandemie, k významu protipandemických opatření ve vztahu k účasti na akcích, ke zkušenostem s účastí na online akcích a k postojům k těmto akcím. V několika otázkách žádáme účastníky, aby si představili, do jaké míry se budou účastnit kulturních akcí v budoucnu. Jejich odpovědi je třeba interpretovat obezřetně – pochopitelně zrcadlí značnou míru nejistoty jak ohledně vlastního chování, tak budoucího vývoje.

Odhadovaný čas pro vyplnění dotazníku byl 15 minut. Dotazník byl rozeslán celkem 101 359 osobám a byl nastaven jako anonymní. Během týdne, po který byl dotazník otevřený, své odpovědi odeslalo celkem 6 385 respondentů, z nichž 5 449 patřilo k publiku oslovenému kulturními subjekty zmiňovanými výše. Výzkumu se tak zúčastnilo 5,3 % všech oslovených.

Bez ohledu na pořadatele, od něhož respondent dotazník obdržel, využívali respondenti během roku před pandemií a uzavřením společnosti širokou škálu kulturní nabídky. Průměrně se respondenti během běžného roku zúčastnili více než pěti kulturních akcí z různých oblastí. Čtvrtina respondentů se více než pětikrát ročně účastnila na akci pořadatele, který jim dotazník zaslal, zatímco čtvrtina navštěvuje „svého“ pořadatele pouze jednou ročně nebo méně často.

Vzorek respondentů nereprezentuje celou kulturní veřejnost v Norsku. Nejedná se ani o reprezentativní vzorek publika těch pořadatelů kulturních akcí, kteří se výzkumu účastnili. Respondenti jsou spíše těmi nejzajímavějšími klienty zúčastněných kulturních subjektů. Dohromady tvoří poměrně početnou skupinu lidí, kteří se za běžné situace o kulturu zajímají nadprůměrně. Přesto vzorek respondentů vnímáme jako dostatečně zajímavý pro plán obnovy kultury,

protože tato skupina klientů a návštěvníků kulturních akcí bude velice důležitá pro kulturní sektor, jakmile se po pandemii znovu otevře a bude opětovně hledat formy běžného fungování.

Popis období

Motivaci účastnit se veřejných akcí zřejmě ovlivňuje celá řada faktorů, včetně ročního období a počasí. Lze předpokládat, že do postoje veřejnosti k osobní účasti na akcích promlouvá i proměnlivá pandemická situace a míra zvládnutí pandemie v Norsku. Tento předpoklad je také důvodem, proč bude dotazník během pandemie rozeslán několikrát a proč si připomenout situaci v Norsku v době, kdy byl dotazník otevřen pro odpovědi, tedy od 19. do 26. května 2021. Ve zmíněném období probíhalo opatrné znovuootevření hlavního města a narůstal počet nakažených v Trondheimu.

Postoj k návštěvě kulturních akcí po pandemii

Na základě odpovědí vzorku, který pokrýval publikum vybraných kulturních aktérů, lze říct, že publikum obecně věří, že se po pandemii bude kulturních akcí opět osobně účastnit. Respondenti odpovídali jak na otázky, které kulturní akce navštěvovali během roku před pandemií a uzavřením kulturního života, tak na otázky, o kterých akcích se domnívají, že je určitě budou navštěvovat po pandemii. U všech kulturních nabídek respondenti předpokládají, že je budou využívat hojněji než dříve, tj. během běžného roku.

Na otázku, zda by se fyzicky zúčastnili kulturních akcí ve 20. týdnu roku 2021, kdy byl dotazník otevřený, odpověděla téměř polovina (47 %), že by se zúčastnila za podmínky, že na akci budou zachovány rozestupy mezi diváky a že bude požadována povinná ochrana dýchacích cest. O něco více než čtvrtina (27 %) odpověděla, že by byla ochotna zúčastnit se akce bez požadavku na rozestupy, ale s požadavkem na povinnou ochranu dýchacích cest, a to vše v případě akce s neomezenou kapacitou. Zbývající čtvrtina respondentů se vyjádřila, že by se v daném květnovém týdnu žádné kulturní akce fyzicky nezúčastnila.

Vyšší podíl (34 %) respondentů připravených účastnit se kulturní akce bez omezené kapacity a ve vnitřních prostorách v květnu 2021 byl mezi respondenty, kteří pořadatele, který jim dotazník zaslal, navštěvují nejčastěji, oproti nižšímu podílu (21 %) mezi těmi, kteří „svého“ pořadatele navštěvují jednou ročně či ještě méně často. Podobná čísla platí i pro venkovní kulturní akce.

Co se týká rozestupů, pokud odpovědi zprůměrujeme, respondentům nejvíce vyhovuje uspořádání, při kterém mají diváci mezi sebou rozestup po obou stranách a vpředu i vzadu. Oproti tomu jim vyhovuje méně, když jsou rozestupy menší nebo když diváky odděluje jen plexisklo.

Co říkají čísla?

Na konci května 2021 by se zhruba tři čtvrtiny respondentů osobně zúčastnily kulturní akce. Nutno dodat, že většina z nich by byla ochotna se zúčastnit v případě, že by účast na akcích byla pořadatelům podmíněna rozestupy a povinnou ochranou dýchacích cest. Pouze čtvrtina celého vzorku respondentů byla ke dni vyplnění dotazníku připravena účastnit se akcí bez požadavků na rozestupy. Respondenti se cítí nejkomfortněji, pokud jsou místa k sezení uspořádána tak, aby měli odstup od ostatních diváků ze všech stran.

Výsledky naznačují, že nejrychleji se na kulturní akce s fyzickou účastí bude vracet veřejnost, která v minulosti navštěvovala kulturní akce nejčastěji.

Postoj k různým kulturním aktivitám

Respondenti byli dotázáni, na jakých typech kulturních aktivit by se v den, kdy na otázku odpovídali, cítili komfortněji. Za nejvíce rizikové aktivity z hlediska šíření nákazy respondenti považují návštěvu

koncertního sálu bez vyhrazených míst a návštěvu muzea zahrnující manipulaci s interaktivními exponáty. Za nejbezpečnější aktivitu respondenti naopak považují individuální prohlídku muzea nebo galerie.

Publikum považuje návštěvu divadelního představení nebo koncertu za bezpečnější, čím nižší je jeho kapacita, a to za předpokladu, že bude dodržováno opatření stanovující rozestupy mezi diváky. Mladší respondenti mají vyšší pocit bezpečí – obecně lze říct, že mladší respondenti se ohledně fyzické návštěvy kulturních akcí cítí bezpečněji než starší bez ohledu na to, zda se jedná o divadelní či koncertní sál a jeho kapacita je 50 nebo 2 500 míst.

V otázce na porovnání různých možností návštěvy kulturních aktivit „za aktuální situace“ respondenti v průměru nejprůběžněji hodnotí vnitřní prostory s vyhrazenými sedadly a s umístěním diváků v souladu s pravidly ohledně rozestupů. Také venkovním a vnitřním prostorům s neadresným sezením (ovšem s možností zachovat metrový rozstup od ostatních diváků) dává většina respondentů přednost před kulturním zážitkem z domova prostřednictvím obrazovky.

Respondenti, kteří se zúčastnili průzkumu v květnu 2021, jsou tedy ochotni navštívit kulturní akce osobně spíše než respondenti, kteří se zúčastnili průzkumů v roce 2020. Tito noví respondenti také vnímají osobní účast jako méně rizikovou. V porovnání kulturních aktivit v offline a online prostředí zaznamenaly digitální akce horší výsledky a naopak všechny typy kulturních aktivit s fyzickou účastí lepší výsledky než v září a listopadu 2020.

Postoj k orgánům státní správy, organizátorům a ostatním divákům

V jedné otázce měli respondenti zaujmout postoj ke čtveřici tvrzení na základě svého pohledu na protiepidemická opatření, na doporučení orgánů státní správy a na důvěryhodnost organizátora, od kterého dotazník obdrželi. Ze zprůměrovaných odpovědí vyplývá vysoká míra souhlasu s tvrzením, že respondenti „svým“ pořadatelům kulturních akcí důvěřují, že se v případě znovuotevření postarají o bezpečnost diváků. Uvádějí to všechny průzkumy provedené během roku 2020 a průzkum v roce 2021 to potvrzuje. Respondenti v podobné míře souhlasí také s tvrzením, že důvěřují doporučením orgánů státní správy ohledně toho, kdy je bezpečné kulturní akce navštěvovat.

K tvrzení „Domnívám se, že opatření zavedená v kultuře jsou příliš přísná a za předpokladu, že se budou dodržovat preventivní opatření, by kulturní aktivity měly být umožněny“ zaujímá většina respondentů neutrální nebo souhlasný postoj, za povšimnutí nicméně stojí věkový rozdíl: Publikum ve věkové kategorii do 35 let v průměru s tímto tvrzením souhlasí více než publikum ve věkové kategorii nad 75 let.

Co je pro budoucí účast rozhodující?

Na otázku, jaké jsou pro kulturní publikum důležité faktory pro účast na akcích konaných rozesílateli dotazníku, odpověděla výrazná většina (81 %), že důležitou motivací pro osobní účast je pro ně zajímavá kulturní nabídka. Vysoký podíl respondentů (72 %) považuje za zásadní, že pořadatelé zajistí dodržování protipandemických opatření a že stát zaručí vrácení peněz za vstupenky v případě zrušení akce (48 %).

Poměrně vysoká část dříve narozených respondentů uvádí, že důležitou motivací pro návštěvu kulturních akcí po pandemii jsou pro ně jistota vrácení peněz za vstupenky v případě zrušení akce a nižší ceny vstupenek. Přibližně 6 z 10 osob mladších 35 let se domnívá, že jistota vrácení peněz v případě zrušení akce bude pro jejich opětovné zapojení do kulturního života zásadní, zatímco ve starších věkových skupinách se to týká pouze 4 z 10 osob.

Jistotu vrácení peněz coby motivaci pro účast na akcích uvádí nejčastěji publikum koncertních prostor a kulturních domů, a to 62 %, respektive 55 % respondentů, zatímco pro návštěvníky muzeí to až tak

důležité není (28 %). Existence online varianty v případě zrušení akce konané naživo je důležitá pro návštěvníky kin (22 %) a muzeí (14 %). Online náhrada za výše popsané situace je naopak důležitá pouze pro 4 % koncertního publika a 6 % publika kulturních domů.

V jiné otázce měli respondenti předpovědět, jakou roli pro ně budou po pandemii hrát kulturní akce konané online. Z těch, kteří se vyjádřili, že pro ně online kulturní akce budou po pandemii hrát významnou roli, uvedlo existenci online náhrady za zrušenou živou akci jako důležitou motivaci pro návštěvu kulturních aktivit 30 %.

Změna kulturních návyků

V souvislosti s obnovou kulturního života je důležité povědomí o tom, jak se podle publika kvůli pandemii v budoucnu promění účast na kulturních akcích. Osvojilo si publikum nové návyky, má zájem o nové formáty nebo jeho pozornost upoutal nový obsah? Na otázku, v níž mají respondenti zaujmout stanovisko k tvrzením o účasti na kulturním životě v budoucnu ve srovnání s běžnou situací před pandemií, souhrnně převažuje odpověď, že respondenti budou vyhledávat všechny typy aktivit uvedené v dotazníku na zhruba stejné úrovni jako před pandemií, nebo s ještě vyšší intenzitou. To se týká postoje k účasti na stejných kulturních aktivitách jako před pandemií, k účasti na jiných kulturních aktivitách než dříve, k účasti na online kulturních aktivitách, k účasti na venkovních kulturních aktivitách i k účasti na jiných než kulturních aktivitách.

Při pohledu na věkové kategorie je zjevné, že vliv pandemie na kulturní návyky uvádějí častěji mladší respondenti. Obzvláště věková skupina mladší 35 let je nyní více nakloněna účasti na venkovních kulturních aktivitách. Tato skupina se dále hodlá častěji věnovat jiným typům kulturních aktivit než dříve a také jiným než kulturním aktivitám (například chození do přírody, sportu a podobně). Online kulturní aktivity bude tato skupina vyhledávat ve stejné míře jako před pandemií.

U staršího publika ze vzorku respondentů obecně pozorujeme menší očekávání změny kulturních návyků. Věková skupina starší 75 let v průměru uvádí, že bude kulturní i mimokulturní aktivity vyhledávat stejně často jako dříve, u online kulturních aktivit lze nicméně sledovat mírný nárůst. Ve věkových skupinách 35 až 64 let je výraznější podíl těch, kteří předpokládají účast na online kulturních aktivitách ve větší míře než před pandemií.

Zjištění také ukazují, že hojnější účast na online kulturních aktivitách oproti minulosti očekávají ti, kteří takovou kulturní akci během roku 2021 navštívili – a ještě více ti, kteří si na ni zakoupili vstupenku. Ovšem i ti, kteří se online kulturních aktivit zúčastnili bezplatně, předpokládají, že budou po pandemii častějšími konzumenty online kultury než dříve.

Co říkají čísla?

Výsledky naznačují, že kulturní návyky publika se v důsledku pandemie poněkud změnily, a to především v tom smyslu, že respondenti očekávají, že se všem typům aktivit, které byly v dotazníku uvedeny, budou po pandemii věnovat více než před ní. Starší respondenti obecně neočekávají výraznou změnu svého kulturního chování před a po pandemii než mladší respondenti. To platí pro vlastní očekávání respondentů u všech v dotazníku uvedených aktivit s výjimkou online kulturních akcí. Zde respondenti mladší 35 let uvedli, že patrně budou vyhledávat online kulturní aktivity ve stejné míře jako dříve, zatímco všechny ostatní věkové skupiny uvedly, že je budou vyhledávat více než v minulosti.

Celkově výsledky naznačují, že ačkoli většina diváků je připravena vrátit se na živé kulturní akce, pandemie přispěla k tomu, že některé skupiny návštěvníků získaly nové zkušenosti v online prostředí, které hodlají využít i do budoucna a online akce navštěvovat ve větší míře než dosud. Ti, kteří se

dosud žádných online akcí nezúčastnili, nepředpokládají, že by tak činili po pandemii, a na otázku tak odpověděli záporně.

Význam očkování a protipandemických opatření

Za účelem zjištění, zda souvisí postoj respondentů k účasti na kulturních akcích s provedeným očkováním, obsahoval dotazník i otázku na vakcinaci. Celkem 25 % respondentů odpovědělo, že jsou plně očkovaní, 29 % že jsou očkovaní 1. dávkou a 46 % v době sběru odpovědí očkováno nebylo.

Ti, kteří uvedli, že očkovaní nejsou, nedostali žádnou doplňující otázku. Naopak polovina plně nebo částečně očkovaných v doplňující otázce uvedla, že je připravena účastnit se fyzicky kulturních akcí ihned, nebo jakmile to bude možné. Ti z očkovaných, kteří se kulturních akcí zatím účastnit nechtějí, z většiny uvedli, že s účastí vyčkají dle proočkovanosti a zlepšení pandemické situace v regionu. Druhá nejčastější odpověď zněla, že očkovaný vyčká na naočkování ostatních členů rodiny a dalších osob ve svém okolí.

Potvrzení o bezinfekčnosti

V červnu 2021 byl v Norsku zaveden systém potvrzení o bezinfekčnosti. Jeho prostřednictvím lze prokázat, zda je dotyčný očkovaný, zda covid-19 prodělal nebo že absolvoval test s negativním výsledkem. Potvrzení o bezinfekčnosti usnadňuje zajištění bezpečnosti při pořádání živých kulturních akcí, zároveň ale z účasti vylučuje skupiny, které očkované nejsou nebo tzv. bezinfekčnost prokázat nemohou. Průzkum byl proveden těsně před zavedením systému potvrzení o bezinfekčnosti.

Průzkum měl za úkol zjistit, jak systém potvrzení o bezinfekčnosti ovlivní ochotu publika fyzicky se účastnit kulturních akcí. Negativní očekávání uvedli dva z deseti respondentů. Více než 6 z 10 respondentů mělo očekávání pozitivní. 17 % respondentů odpovědělo, že potvrzení nemá na jejich ochotu se účastnit kulturních akcí žádný vliv. Pokud se zaměříme pouze na odpovědi respondentů mladších 35 let, tento podíl se zvýší na 21 %.

Podíl těch, kteří potvrzení o bezinfekčnosti vnímají jako pozitivní, se zvyšuje s věkem respondentů. Téměř 70 % lidí starších 65 let se k účasti na akci za předpokladu, že pro vstup bude vyžadováno potvrzení, staví pozitivně nebo jím svou účast podmiňují. U lidí ve věkové kategorii do 35 let je toto procento nižší.

Online akce a nové možnosti

V průběhu pandemie se možnost zprostředkování kulturních aktivit přes online prostředí hojně diskutovala jako možná náhrada nebo doplněk živých kulturních akcí. V roce 2021 se jedna třetina respondentů dotazníku žádné online kulturní akce nezúčastnila. Zbývající dvě třetiny se online akce zúčastnily: jedna třetina se zúčastnila pouze bezplatných akcí a jedna třetina se alespoň jednou zúčastnila zpoplatněné akce.

Co charakterizuje respondenty, kteří v roce 2021 vyhledali online kulturní akce, a ty, kteří tak neučinili? Věkový průměr těch, co se žádné online akce nezúčastnili, je 58 let, zatímco průměrný věk dotazovaných, kteří se zúčastnili pouze bezplatných online akcí a kteří se zúčastnili alespoň jedné zpoplatněné online akce, je mírně nižší (56,5 roku a 53,6 roku).

Podle průzkumu představuje věk důležitý faktor pro účast na online kulturních akcích i pro ochotu si na ně zakoupit vstupenku. Podíl těch, kteří online akce nevyhledali, je mezi staršími respondenty vyšší než mezi mladšími. Podíl těch, kteří si alespoň na jednu online akci vstupenku zakoupili, je mezi

mladšími respondenty vyšší než mezi staršími. Podíl těch, kteří se zúčastnili bezplatných online akcí, je v různých věkových skupinách podobný.

Mnohem vyšší podíl těch, kteří se v roce 2021 zúčastnili online kulturních akcí, je mezi respondenty s vyšším dosaženým vzděláním než u těch s nižším vzděláním. Online akcí se v roce 2021 nezúčastnili 3 z 10 vysokoškolsky vzdělaných diváků, zatímco u respondentů se základním nebo středním vzděláním to byla polovina. Na online kulturní akci si zakoupilo vstupenku 37 % respondentů s nejvyšším dosaženým vzděláním (vysokoškolské magisterské studium či vyšší), s nejnižším dosaženým vzděláním (základní škola) tak učinilo pouze 14 % respondentů.

Důvody neúčasti na online akcích

Respondenti, kteří uvedli, že se v roce 2021 nezúčastnili žádné online kulturní akce, dostali doplňující otázku zjišťující možné příčiny. Téměř polovina dotázaných (45 %) jako důvod uvedla, že je online akce nebaví. 4 z 10 respondentů svou neúčast zdůvodnili tím, že už tak tráví hodně času před obrazovkou. Celkem 17 % odpovědělo, že nenarazili na žádnou online kulturní akci, která by je zaujala.

U starších věkových skupin se mnohem výrazněji jako vysvětlení neúčasti na online kulturních akcích objevuje nedostatečné technické vybavení či digitální kompetence. Mladší věkové skupiny oproti starším častěji uvádějí důvod, že nenarazili na zajímavou kulturní akci. Důvod přílišného trávení času před obrazovkou uvedla necelá polovina respondentů ve všech věkových skupinách mladších 64 let. Ve všech věkových skupinách je přibližně stejný podíl těch, kteří coby důvod neúčasti na online kulturních akcích uvedli, že je takové akce nebaví.

Respondenti mohli také vlastními slovy uvést důvod, proč nevyužili online kulturní nabídky. Z odpovědí vyplývá, že pro řadu respondentů postrádá online účast sociální rozměr.

Význam online akcí v budoucnu

Když se zaměříme na respondenty, kteří se domnívají, že online kulturní nabídka pro ně nebude po skončení pandemie hrát žádnou roli, zjistíme výrazně vyšší podíl osob s nižším dosaženým vzděláním (4 z 10) v porovnání s osobami s vyšším dosaženým vzděláním (2 z 10). Podobně je mezi lidmi s vyšším dosaženým vzděláním více těch, kdo se domnívají, že pro ně online kulturní nabídka bude po pandemii hrát významnou roli, a to 13 % vůči 7 % mezi lidmi s nižším dosaženým vzděláním.

Přestože počet účastníků online kulturních akcí s klesajícím věkem stoupá, nezdá se, že by byl věk zásadním faktorem, který ovlivňuje predikci respondentů ohledně důležitosti online kulturních akcí po skončení pandemie.

Naopak existuje spojitost mezi účastí na online kulturních akcích v roce 2021 a ochotou za účast na nich zaplatit na jedné straně a přesvědčením o důležitosti online kulturní nabídky po pandemii na straně druhé. Mezi těmi, kteří se v roce 2021 zúčastnili alespoň jedné zpoplatněné kulturní akce online, pouze 11 % respondentů tvrdí, že pro ně online akce nebudou po pandemii hrát žádnou roli; naopak 19 % se domnívá, že budou hrát významnou roli.

Největší podíl těch, kteří uvedli, že online kulturní nabídka pro ně bude v budoucnu hrát významnou roli, je mezi respondenty, kteří obdrželi dotazník od muzejních institucí. Jak bylo zmíněno výše, návštěvníci muzeí také nejvíce ze všech uvádějí jako motivaci pro návštěvu kulturní akce s fyzickou účastí existenci její online varianty. Nejméně často významnou roli online kulturních akcí po pandemii z našeho vzorku respondentů uvádí publikum koncertů a kulturních domů.

Součástí průzkumu byly také otázky zjišťující, kolik by diváci byli ochotni zaplatit za různé typy online kulturní nabídky. Odpovědi naznačují, že ochota za digitální obsah platit je vyšší v případě živého přenosu v určitý čas, kdy je zážitek sdílen s ostatními diváky, než v případě záznamů, které člověk může zhlédnout kdykoli.

Co říkají čísla?

Tři ze čtyř respondentů se domnívají, že si návyk sledovat online kulturní akce udrží i po pandemii. Většina respondentů má za to, že online kulturní akce pro ně budou v budoucnu hrát malou roli, naopak zhruba 1 z 10 respondentů se domnívá, že pro něj budou hrát významnou roli. Ti, kteří si v roce 2021 zakoupili vstupenku na alespoň jednu online kulturní akci, se v průměru domnívají, že digitální obsah pro ně po pandemii bude důležitější. Zajímavé je zjištění, že největší důvěru ve význam online kulturní nabídky po pandemii mají návštěvníci muzeí. Přestože největšího počtu online kulturních akcí, a to včetně těch zpoplatněných, se zúčastnili návštěvníci koncertů, podíl těch, kdo jsou přesvědčeni o důležitosti online přenosů v budoucnu, je nižší. A to přesto, že online kulturní aktivity mají potenciál uspokojit specifické, nemainstreamové publikum. Podskupina, která uvedla tělesné postižení, využila online kulturní nabídky mírně více než podskupina, která tělesné postižení neuvedla.

Výhody a nevýhody účasti na online akcích

Celkem 65 % respondentů se v roce 2021 zúčastnilo jedné nebo vícero online kulturních akcí, ať už bezplatných, nebo zpoplatněných. 18 % z této skupiny na základě svých zážitků odpovědělo, že nevidí žádné výhody online kulturních akcí oproti těm s živou účastí diváků.

Mezi těmi, kteří výhody spatřovali, většina respondentů odpověděla, že vítá možnost psát komentáře do chatu a zapojit se do diskuze s ostatními diváky.

Pouze 4 % respondentů odpověděla, že výhodou online akcí je možnost se jich účastnit navzdory protipandemickým omezením. Pokud respondenti otázku pochopili správně, odpověď naznačuje, že se online kulturní akce netěší velké oblibě – a to ani v případě, že restrikce znemožňují jejich běžné konání. Dalšími výhodami, důležitými pro část respondentů, jsou možnost účastnit se bez nutnosti dopravit se na místo (30 %), možnost účastnit se kulturního života častěji (22 %) a přístup k většímu množství obsahu (15 %).

Publikum, které se do průzkumu zapojilo, se shoduje na nevýhodách online kulturních akcí ve srovnání s těmi v offline prostředí. Nejvíce dotazovaných se domnívá, že online akce postrádají sociální rozměr a nedopřávají divákům tak intenzivní umělecký zážitek.

Dále 4 z 10 dotazovaných uvádějí, že se na sledování online kulturní akce nedokáží soustředit stejně dobře jako v případě osobní účasti. 21 % dotazovaných se ztotožňuje s tvrzením, že online kulturní obsah není tak kvalitní ani zábavný jako živá produkce. Naopak pouze 2 % respondentů uvedla, že za kvalitnější a zábavnější považují online kulturní akce.

Čím jsou věkové skupiny respondentů starší, tím větší část respondentů nespatřuje výhody v online kulturní nabídce ve srovnání s živými akcemi.

Informace o kompenzačním programu pro organizátory kulturních akcí (včetně subdodavatelů) a o stimulačním programu pro obnovu kulturního života

Obecně o programech

V důsledku pandemie nemoci covid-19 se v březnu 2020 život norské společnosti zastavil a spolu s tím byla v krátké době zrušena většina kulturních akcí pro veřejnost. Aby parlament pomohl společnosti a kulturnímu sektoru se s krizí vypořádat, rozhodl o zavedení řady opatření, která měla kompenzovat ušlé příjmy a neplánované výdaje.

Program poskytoval příspěvky na základě žádostí a měl:

- poskytovat náhradu za čistý ušlý příjem z prodeje vstupenek a účastnických poplatků v případě zrušení kulturních, dobrovolnických nebo sportovních akcí;
- poskytovat náhradu za neplánované výdaje vzniklé v souvislosti se zrušením nebo odložením kulturních, dobrovolnických nebo sportovních akcí.

V prvních měsících po vypuknutí pandemie byla opatření zaměřená na kulturní sektor zamýšlena především jako kompenzace za zrušené akce. V létě a na začátku podzimu 2020 došlo ke změně přístupu a opatření se postupně přeorientovala na kompenzaci ztrát spojených s nově uspořádanými akcemi. Doporučení ministerstva financí ze dne 21. září 2020, návrh 142 S (2019–2020), vybízelo k přesměrování podpory od kompenzací ušlých ztrát ke stimulaci aktivit. V dokumentu se navrhovalo během podzimu 2020 postupně ukončit kompenzace a zároveň zavést stimulační program pro kulturní sektor. Vláda tento stimulační program realizovala v následující podobě:

- Program bude přispívat k dosažení cílů kulturní politiky. Při udělování podpory se bude klást důraz na místo konání kulturní akce z geografického hlediska, na rozmanitost kulturního projevu a na cílovou skupinu, dostupnost a význam.
- Podpora může být přiznána na pořádání veřejných kulturních akcí, u nichž běžný prodej vstupenek a další příjmy nedosáhnou z důvodu omezení kapacity příjmů v dostatečné výši pro uskutečnění akce.
- Program bude vycházet ze stejné definice „kulturní akce“ jako ve stávajícím kompenzačním programu pro pořadatele v kulturním sektoru. Předpokládá se, že žadatel/pořadatel zapojeným subdodavatelům a vlastníkům autorských práv vyplácí odměnu v běžné výši.
- Akce musí být svými realizačními možnostmi přizpůsobeny aktuální situaci a musí splňovat aktuální opatření týkající se divácké kapacity a rozestupů.
- V případě změny pandemické situace a zrušení platných omezení bude možné program rychle utlumit a následně ukončit.

Kompenzační program pro organizátory kulturních akcí včetně subdodavatelů

První výzva kompenzačního programu byla určena pouze pořadatelům. Od 2. kola (květen–srpen 2020) byl program rozšířen také na subdodavatele podle následujícího výčtu:

- technické zajištění (osvětlení, zvuk, obraz, vybavení);
- pronájem prostor pro kulturní akce, včetně literárních domů, koncertních sálů a soukromých divadel;
- umělci, manažeři, poskytovatelé rezervačních služeb a filmoví distributoři působící v kulturním sektoru.

Zatímco v prvním kole byla ztráta kompenzována až do výše rozpočtového zisku, v dalších kolech v roce 2020 byly ušlé příjmy kompenzovány do výše průměrných výnosů v předchozím roce, spolu s pokrytím neplánovaných výdajů. Od roku 2021 jsou pořadatelům kompenzovány pouze skutečné náklady (tj. nevyhnutelné finanční ztráty).

Stimulační program pro obnovu kulturního života

První výzva pro předkládání žádostí v rámci stimulačního programu se týkala období od 1. října do 31. prosince 2020. Program pokračoval i v první polovině roku 2021 a byl prodloužen až do října 2021.

Podpora ve stimulačním programu je od počátku vázána na nutnost podání žádosti a podle § 8 nařízení musí Kulturrådet (Norská kulturní rada) přijmout „rozhodnutí o podpoře na základě celkového posouzení projektu. Při posuzování je třeba zohlednit cíle grantového programu, přičemž zvláštní důraz je kladen na místo konání z geografického hlediska, rozmanitost kulturního projevu a na skutečnost, aby byla kulturní nabídka vnímána jako dostupná a relevantní pro veřejnost. Rovněž je třeba vzít v úvahu, zda žadatel neporušil podmínky některé z předchozích výzev podle tohoto nařízení a zda se plán akce mj. ve světle aktuální pandemické situace nejeví jako nereálný. Příspěvek bude snížen, pokud se náklady budou jevit jako nepřiměřené, například s ohledem na rozsah akce, tržní ceny a obvyklou výši nákladů v daném odvětví.“

Přehled žádostí a přidělených grantů k 3. červnu 2021

K 3. červnu 2021 bylo v rámci kompenzačního a stimulačního programu přijato více než 6 700 žádostí. Schváleno bylo 5 383 žádostí. Celková částka, o kterou bylo požádáno, činila více než 3,8 mld. NOK (tj. 9,5 mld. Kč) a celková částka přidělených dotací činí 2 678 626 282 NOK (tj. 6,7 mld. Kč). Protože programy stále běží, nejedná se zatím o částky konečné.

Kompenzační program v číslech

V příslušné tabulce je uvedeno 1 955 žadatelů, jejichž žádosti byly posouzeny k 3. červnu 2021. Žadatelé jsou rozděleni do čtyř skupin podle přiznané částky:

- 1) žadatelé, kteří neobdrželi žádnou podporu;
- 2) žadatelé, kterým byla v rámci kompenzačního programu přiznána celková částka do 100 000 NOK;
- 3) žadatelé, kterým byla přiznána celková částka od 100 000 do 1 milionu NOK;
- 4) žadatelé, u nichž celková přiznaná částka činí 1 milion NOK a více.

Celkem 223 z 1 955 žadatelů, tj. 11 %, nebyly přiznány žádné finanční prostředky. Zbývajících 89 % žadatelů spadá do ostatních tří kategorií, přičemž nejvíce z nich (45 %) do prostřední kategorie podle výše přiznané dotace. Zhruba třetina příjemců (31 %) patří do skupiny, v níž každý příjemce obdržel méně než 100 000 NOK. Příspěvky v této kategorii činí dohromady téměř 32 milionů NOK, tj. 2,3 % celkových příspěvků v rámci kompenzačního programu. Každý příjemce v této nejnižší kategorii obdržel průměrně necelých 53 000 NOK.

884 příjemců ve střední kategorii tvoří přibližně polovinu příjemců, kterým byly v rámci kompenzačního programu přiděleny finanční prostředky, přičemž celkové přiznané prostředky ve výši 311 milionů NOK představují 23 % (tedy přibližně čtvrtinu) všech přidělených prostředků. Každý příjemce v této střední kategorii obdržel průměrně přibližně 350 000 NOK.

A konečně 249 příjemců, což je 12,7 % všech žadatelů, obdrželo podporu ve výši 1 milion NOK nebo více. Přiznané prostředky v této kategorii dohromady přesahují 1 miliardu NOK, tj. 75 % celkové částky rozdělené v rámci kompenzačního programu. Průměrná kompenzace na příjemce v této kategorii činila přibližně 4,1 milionu NOK.

Stimulační program v číslech

V příslušné tabulce je uvedeno 1 365 žadatelů, jejichž žádosti byly posouzeny k 3. červnu 2021. Žadatelé jsou rozděleni do čtyř skupin podle přiznané částky:

- 1) žadatelé, kteří neobdrželi žádnou podporu;
- 2) žadatelé, kterým byla v rámci kompenzačního programu přiznána celková částka do 100 000 NOK;
- 3) žadatelé, kterým byla přiznána celková částka od 100 000 do 1 milionu NOK;
- 4) žadatelé, u nichž celková přiznaná částka činí 1 milion NOK a více.

210 z 1 365 žadatelů, tj. 15 %, nebyly přiznány žádné finanční prostředky. Zbývajících 85 % žadatelů spadá do ostatních tří kategorií, přičemž nejvíce z nich (37 %) do prostřední kategorie a skoro stejné množství (32 %) do nejnižší kategorie podle přiznaných příspěvků. V nejnižší kategorii žadatelé obdrželi dohromady zhruba 20 milionů NOK, tedy 1,5 % z celkové výše prostředků přiznaných v rámci stimulačního programu. Každý příjemce v nejnižší kategorii obdržel průměrně 47 000 NOK. Ve střední kategorii se nachází téměř 500 příjemců, kteří dohromady obdrželi 180 milionů NOK – každý průměrně 360 000 NOK.

226 příjemců – 17 % všech žadatelů – obdrželo 1 milion NOK nebo více. Celkové výdaje v této nejvyšší kategorii přesahují 1,1 miliardu NOK, jedná se tedy o 85 % prostředků rozdělených prostřednictvím stimulačního programu. Průměrný příspěvek na jednoho žadatele v této skupině činí téměř 5 milionů NOK.

Srovnání tabulek kompenzačního a stimulačního programu ukazuje, že počet neúspěšných žadatelů byl ve stimulačním programu mírně vyšší než v kompenzačním a že mezi úspěšnými žadateli je v téže programu větší podíl těch, kteří spadají do nejvyšší kategorie podle přiznané částky. Tato nejvyšší kategorie získala ve stimulačním programu v souhrnu také větší podíl prostředků. Jinak řečeno, ve stimulačním programu se sešlo více žadatelů v nejvyšší kategorii a v jeho rámci byly průměrně přiděleny vyšší částky než v kompenzačním programu.

Závěr

Kdo se vrací – a kam?

Z průzkumu popsaného v části této zprávy s názvem „Vliv pandemie na publikum“ vyplývá, že kulturní veřejnost počítá s návratem na kulturní akce s živou účastí diváků. A to ve stejné – nebo mírně vyšší – míře než dříve. Zejména mladší respondenti přepokládají, že se do kulturního života zapojí více než před pandemií, zatímco ti starší hodlají dát v budoucnu vyšší šanci digitální účasti. Ve srovnání s průzkumem v roce 2020 se zdá, že se veřejnost nyní k osobní účasti staví pozitivněji: Na konci května 2021 by se živé akce zúčastnili 3 ze 4 respondentů, a to za podmínky povinné ochrany dýchacích cest a/nebo bezpečných rozstupů.

Výsledky průzkumu naznačují, že ochota fyzické účasti souvisí s očkováním, ale nikoli pouze na úrovni jednotlivce. Důležitými aspekty jsou také vývoj pandemie a očkování zbytku společnosti v daném regionu a v respondentově okolí. Většina respondentů se shoduje, že důvěřují organizátorům v zajištění bezpečného prostoru a doporučením orgánů státní správy, kdy je/není bezpečné se kulturní akce zúčastnit. Mladší věkové skupiny respondentů se více než ty starší domnívají, že opatření v kulturním sektoru byla příliš přísná a že by kulturní život neměl být omezen za předpokladu dodržování protipandemických opatření.

Jaký je nejdůležitější motivační faktor pro účast veřejnosti na kulturních akcích po pandemii? Pro nejmladší věkovou kategorii, tedy do 35 let, je nejdůležitější, aby diváci v případě zrušení kulturní akce měli jistotu vrácení peněz za vstupenku. Jako zásadní faktor vnímá vysoký počet respondentů také zajištění dodržování protipandemických opatření organizátory a doporučení orgánů státní správy. Pro výraznou většinu respondentů však představuje nejdůležitější motivaci zajímavá kulturní nabídka. Jinými slovy tyto odpovědi kladou důraz na schopnost kulturního sektoru vytvářet a zprostředkovávat kvalitní, širokou a rozmanitou nabídku kulturních akcí. Tématu se Kulturrådet (Norská kulturní rada) a Norsk filminstitut (Norský filmový institut) budou v rámci projektu věnovat v následujících měsících.

Budou i po pandemii pro publikum důležité kulturní akce v digitálním prostředí? Představu dalšího využívání online nabídky mají spíše ti, kteří se během pandemie nějaké online akce zúčastnili, a z nich zejména ti, kteří se zúčastnili alespoň jedné zpoplatněné akce. Ochota platit za digitální obsah je tím vyšší, čím je publikum mladší; přesto 2 z 10 osob starších 75 let si v roce 2021 zakoupily vstupenku na alespoň jednu online kulturní akci. Respondenti, kteří v informacích o sobě uvedli tělesné postižení ztěžující účast na živých akcích prostředí, využívali online kulturní nabídku během pandemie ve vyšší míře než dříve a předpokládají, že tak budou činit i v budoucnu.

Jedním z cílů dnešní norské kulturní politiky je svobodný a nezávislý kulturní život, který „poskytuje místo pro setkávání a vytváří pospolitost“. Z tohoto pohledu je zajímavé zjištění, nakolik důležitý je pro publikum v případě akcí s fyzickou účastí diváků sociální aspekt. Možnost prožívat umění a kulturu ve společnosti druhých lidí respondenti uvedli jako zcela zásadní faktor. U online kulturních akcí je pro mnohé zároveň důležitá možnost interakce s ostatními účastníky prostřednictvím chatu. To znamená, že sociální interakce je pro kulturní zážitky důležitá obecně, ať už u akcí v online, či offline prostředí.

Kdo získal podporu z podpůrných programů?

Ke dni 3. června 2021 bylo rozhodnuto o přidělení téměř 2,7 mld. NOK (tj. 6,75 mld. Kč) prostřednictvím dvou mimořádných pandemických programů – takzvaného kompenzačního a stimulačního programu. Prostřednictvím každého z nich byla rozdělena přibližně polovina těchto finančních prostředků. V této zprávě jsme popsali rozdělení prostředků mezi žadatele různých velikostí a podle určitých charakteristik. Je pozoruhodné, nakolik je rozvržení žadatelů v obou

programech podobné: z hlediska jejich velikosti, právní formy i jejich příslušnosti k různým kulturním odvětvím.

Oba programy se vyznačují značným rozdílem ve výši přidělených finančních prostředků. Poměrně velké množství příjemců obdrželo relativně malé částky a menší část příjemců obdržela podstatně vyšší částky. V obou programech obdržela více než třetina příjemců méně než 100 000 NOK a celková částka v této nejnižší kategorii podpory činila méně než 2 % přidělených prostředků v obou programech celkem. Rozdíl je mírně výraznější u stimulačního programu než u kompenzačního programu.

Téměř třetina žadatelů, kterým byla přiznána podpora v některém ze zmíněných programů, jsou jednotlivci. Mezi zbývajících dvěma třetinami drtivě převažují akciové společnosti (pozn. překl. v Norsku běžný typ právní formy i pro malé podnikatelské subjekty) a v našich výpočtech jsou vedeny coby jedna kategorie. Více než 90 % finančních prostředků v rámci obou programů bylo poskytnuto akciovým společnostem apod. Podíl jednotlivců činí 6 % v kompenzačním programu a 5 % ve stimulačním programu.

Největší podíl přidělených prostředků získala následující kulturní odvětví: hudba, film, scénická umění a různé formy eventové produkce. Do kategorie hudba spadá největší počet podpořených žadatelů jak v kompenzačním, tak stimulačním programu – a to bez ohledu na to, zda pro přináležitost k odvětví využijeme definici Statistisk Sentralbyrå (Norský statistický úřad, SSB) nebo definici BI:CCI/Menon (Centrum kreativního průmyslu při Vysoké škole ekonomické ve spolupráci s poradenskou společností Menon). Jejich definice jednotlivých odvětví se však značně liší a zpráva se k tomu snaží přihlížet.

Při aplikaci stejné definice kulturního sektoru i jednotlivých odvětví vykazuje distribuce finančních prostředků v kompenzačním a stimulačním programu výrazné shody. Na základě charakteristik, které byly předmětem zkoumání v této zprávě, mají dotace přidělené v rámci těchto dvou podpůrných programů, z nichž bylo z celkové částky vyčleněné pro kulturní sektor vyčerpáno více než 80 %, nápadně podobný profil – oba programy vykazují nerovnoměrné rozdělení prostředků podle různých právních forem příjemců (právnícké osoby, jednotlivci, ostatní). Na první pohled podpořená kulturní odvětví korespondují s odvětvími, která byla pandemií zasažena obzvláště silně – v rámci jednotlivých odvětví však vyvstává otázka, zda rozdělení finančních prostředků v dostatečné míře podpořilo také menší kulturní aktéry.

Další postup

Další fáze projektu se zaměří na postpandemické období. Obecně panuje dojem, že pandemická krize prohloubila výzvy, které jsou v kulturním sektoru patrné již delší dobu. Tyto výzvy se týkají například příjmů umělců, ale také vztahu mezi produkcí a prezentací kultury. Jako součást projektu je mezi umělci prováděn nový průzkum zaměřený na příjmy. Výsledky tohoto průzkumu budou použity jako podklad závěrečné zprávy, která bude předložena v prosinci 2021. Průzkum poskytne aktualizovaná data ohledně hospodaření umělců a rozložení jejich příjmů. Zároveň posílí povědomí o nepravdivosti výdělků v umělecké sféře a typech výdělků, které byly pandemií ohroženy nejvíce. Dopady pandemie na ekonomickou situaci kulturního sektoru osvětlí také výroční zpráva Kulturrådet (Norská kulturní rada) „Umění v číslech“.

Návazný dialog s kulturním sektorem se zaměří na otázky, které jeho zástupci vnímají ve fázi obnovy kultury jako naléhavé. Čemu je v kulturní politice třeba věnovat zvláštní pozornost? Jaké zkušenosti z pandemie mohou přispět k posílení kulturního sektoru a k dosažení cílů kulturní politiky? Zásadní roli v těchto analýzách sehrají jak informace o strukturálních nedostatcích, s nimiž se během lockdownu potýkalo mnoho umělců a kulturních institucí, tak inovace v oblasti kulturní produkce a distribuce.